Теодора Вукосав*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
teodoraaa.vukosaaav892@gmail.com

УДК 811.161.1‘373.45:811.163.41‘373.45
https://doi.org/10.18485/slavistika.2024.28.2.6
прегледни рад
примљен 30. 10. 2024.
прихваћен за штампу 24. 12. 2024.

АНАЛИЗА ОРИЈЕНТАЛИЗАМА У САВРЕМЕНОМ РУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ: ИСТРАЖИВАЧКИ ПРИСТУП

У раду се разматрају оријентализми у руском и у српском савременом језику, те њихова заступљеност у одређеним друштвеним групама, али и повезаност оријентализама са неким географским простором (географским простором као мјестом живота испитаника који су учествовали у истраживању). Пажња се обраћа на заступљеност оријентализама на руском и српском говорном подручју и на то који од оријентализама су најзаступљенији и гдје. На примјер, нису исти оријентализми заступљени у свакодневном говору у Београду и у Херцеговини. Исто тако, нису исти оријентализми у употреби у Москви и у другим дијеловима Русије.

Циљ истраживања је било испитивање најзаступљенијих оријентализама у руском и српском савременом језику, стога се аутор позива на резултате анкете коју је спроводио.

Кључне ријечи: оријентализми у руском и у српском савременом језику, руско говорно подручје, српско говорно подручје.

The paper discusses orientalisms in modern Russian and Serbian, as well as their representation in certain social groups, but also the connection of orientalisms with a certain geographical area (geographical area as the living space of the respondents who participated in the research). Attention is drawn to the representation of orientalisms in the Russian and Serbian speaking areas and to which of the orientalisms are most represented and where. For example, the same orientalisms are not represented in everyday speech in Belgrade and in Herzegovina. Likewise, the same orientalisms are not in use in Moscow and in other parts of Russia.

The goal of the research was the research of the most represented orientalisms in the Russian and Serbian contemporary languages, therefore the author refers to the results of the survey she conducted.

Keywords: orientalisms in modern Russian and Serbian, Russian-speaking area, Serbian-speaking area.

Уводне напомене. Руски и српски језик у своме саставу имају велики број позајмљеница. Једна од најмногобројнијих група позајмљеница јесу оријентализми. У српском језику оријентализми су прилично добро истражени. То потврђује присуство великог броја радова, рјечника и монографија на ову тему. То су: рјечник *Турцизми у српскохрватском језику* Абдулаха Шкаљића; докторска дисертација Марије Ђинђић *Турцизми у савременом*

* https://orcid.org/0009-0003-3841-1630

српском и књижевном језику (семантичко-деривациона анализа), *Турцизми у Вуковим рјечницима* Асима Пеца, *Турцизми у пивском говору* Р. Јојића, *Турцизми у топонимима Београда* М. Теодосијевић и др.

Територија руског говорног подручја је знатно већа, па се испитивање у области лексикологије у било ком случају прихвата као веома опсежно. Оријентализмима у руском језику, везама руског језика са туркијским језицима, чувашким језиком бавио се Николас Попе у дјелима *Чуваши и их соседи*, *Чувашский язык и его отношение к монгольскому и тюрксим языкам* и др. Чувашија има статус аутономне републике и налази се у центру европског дијела Русије. Турским језицима на руском говорном подручју бавили су се и А. А. Бурикин у свом раду *Тюркский лингвистический фон Восточной Сибири в контексте алтаистики, сравнительно-исторической тюркологии и якутской диалектологии*. У совјетско вријеме овом темом бавиле су се и Т. А. Киљдибекова (Т. А. Кильдибекова) и В. П. Гушчина (В. П. Гущина) у раду *Семантическая эволюция тюркизмов в лексике русского языка*.

У овом раду и истраживању смо се опредијелили за термине *оријентализми* и *турцизми*. Термин *турцизми* је ближи народу, па смо у процесу истраживања користили термин *турцизми*,[1] док је за резултате истраживања изабран термин *оријентализми*. У лингвистици још увијек постоје несугласице о томе како правилно називати лексику оријенталног поријекла у српском језику. Неки лингвисти се залажу за термин *оријентализми*, док се други залажу за термин *турцизми*. Наводи се и трећи термин *османизми*. Више о оријентализмима у савременом српском језику в. Р. Драгићевић *Српска лексика у прошлости и данас*. За руско говорно подручје у употреби је термин *туркизам*, који обухвата све позајмљенице из туркијских језика азијског континента. Према М. Ђинђић, „под турцизмом подразумевамо реч која је пореклом турска или која је посредством турског језика дошла у наш језик из неког другог језика, најчешће арапског, персијског, грчког и сл.” (Ђинђић 2013: 25) У овом раду користиће се оба термина, како је наведено, и имаће исто значење.

Српски језик је позајмио велики број ријечи из различитих језика и прилагодио их својим фонетским правилима. На примјер, ријеч *шараф* смо позајмили из њемачког језика, ријеч *запета* из руског језика итд. Међутим, велики број позајмљеница је српски језик позајмио из турског језика, што доказује број оријентализама у савременом српском језику. Тако наш главни град, и многи називи његових територија, свједоче о једном давном периоду, периоду када су Османлије боравиле у њему и владале њиме, па су *Теразије*, *Калемегдан*, *Топчидер*, *Миријево*, *Авала* и још много других назива

1 У анкети је коришћен термин *турцизми* и у раду се из тог разлога користе оба термина. Пошто је термин *турцизми* много „ближи” народу. Када се објашњава анкета у раду ће се сретати и термин *турцизми* заједно са теримном *оријентализми*.

управо оријентализми. То су само неки од оних који се крију у топонимији, јер је поље топонимије једно од најбогатијих за проучавање. Више о оријентализмима у топонимији в. Т. Дуран *Топоними турског порекла у Србији*. Према истраживањима М. Ђинђић, у српском језику има око 3 000 оријентализама. (Ђинђић 2023: 61) То није био кратак језички процес, него нешто што је вијековима трајало.

Руски језик је такође позајмио велики број ријечи из других језика, па тако имамо ријечи *алфавит*, *диалект*, *грамматика*, *ангел*, *икона*, *монастырь*, које су у руски језик позајмљене из грчког језика, или ријечи попут *авангард*, *корнет*, *депрессия*, које су позајмљене из француског језика, итд. Руски језик је позајмио много ријечи из туркијских језика, на примјер: *кавардак*, *каланча*, *капкан*, *караван*, *карга*, *кинжал*, *кирка*, *кузов*, *кумач*, *нашатырь*, *очаг*, *сарай* и др. Разлог за висок степен позајмљивања свакако представља међусобна блискост двију култура и народа и њихово преплитање кроз историју. Рјечник Ј. Н. Шипове (Е. Н. Шипова) садржи око 2 000 оријентализама, док нисмо пронашли податак о броју оријентализама који су у употреби у савременом руском језику.

Периодизација и рјечници оријентализама. Сам процес усвајања и преузимања оријентализама из туркијских језика текао је дуги низ година. Почевши доласком Авара и Хуна на Балканско полуострво, ријечи из турских језика полако почињу продирати у словенске језике. Зближавање двију култура доводи и до зближавања језика, па управо тада долази и до првог периода позајмљивања туркијских ријечи. Детаљније је све то описао Николај Баскаков у својој периодизацији. У периодизацији Н. Баскакова имамо пет значајних периода: Први период од 1. вијека наше ере до 8. вијека, до оснивања Кијевске Русије, када су почеле да се развијају језичке везе Источних Словена са турским (бугарским, хазарским), финско-угарским и иранским племенима. Други период – од 11. до 12. вијека – период Кијевске Русије са израженим везама са Огузима (Узи, Печењези, Турци) и Кипчацима (Половци). Трећи период – од 13. до 15. вијека – период монголске инвазије који карактерише широко продирање турске лексике (кипчатске) у руски језик и у мањем степену монголске лексике. Четврти период – од 16. до 19. вијека – период руске колонизације и припајање бивших ханстава Казања, Архангељска, Сибирска и Крима, а такође и народа средње Азије и Кавказа. Пети период – период после велике Октобарске револуције, када су се језичке везе између словенских и турских језика базирале на социјалним односима и придобиле другачији карактер (Баскаков 1974: 6). Предмет овог рада су сви оријентализми без обзира на период позајмљивања.[2]

2 У анкети нису вршена истраживања према подјели на предосманске и османске оријентализаме, зато истраживања на том пољу изостају у овом раду.

„Рјечник једног народа је доста вјерна слика његове историје и цјелокупног развитка” (Пецо 1987: 1). А ту „вјерну слику” представљају ријечи које се налазе у датом рјечнику. Од великог значаја је и рјечничка литература руског и српског језика. Овдје дајемо преглед рјечника и истраживања у којима су заступљени оријентализми, а којима смо ми имали приступ: *Die turkische Elemente in der sudost-undost europaischen Sprachen* Франца Миклошича; *Српски рјечник* Вука С. Караџића из 1818; рјечник *Турцизми у српскохрватском језику* Абдулаха Шкаљића; рјечник Ј. Н. Шипове *Словарь тюркизмов в русском языке*; *Толковый словарь живого великорусского языка* Владимира Даља (Владимир Даль); *Турцизми у савременом српском књижевном језику: (семантичко-дериваciона анализа)* М. Ђинђић.

Први рјечник оријентализама у руском и српском језику саставио је и прикупио Франц Миклошич. Историјски гледано, овај рјечник није најстарији за српски језик, јер постоји и Вуков рјечник из 1818, али јесте најстарији ако посматрамо и руски и српски језик истовремено. Рјечник је објављен на њемачком језику, гдје је Миклошич на нешто више од 200 страница издвојио ријечи оријенталног поријекла. Објављен је 1884. године у Бечу под називом *Die turkische Elemente in der sudost-und osteuropaischen Sprachen*. Одлика овог рјечника јесте и у томе што овај рјечник није описао само оријентализме у руском и српском, него и у другим словенским језицима (пољском), али и језицима који нису словенски (румунском). Овај рјечник се налази на првом мјесту, јер је ово рјечник који је објединио и руски и српски језик на пољу оријентализама. Рјечник садржи много оријентализама које сусрећемо и у данашњем савременом српском језику, али и много оних који су се већ изгубили. Када је ријеч о руском језику, много је мање оријентализама. Питање је и колико је Миклошич познавао језике азијских турских народа. Неки од оријентализама који се сусрећу и у руском и у српском језику, а који се налазе у овом рјечнику су: *ајва*, *ајран* и др. Миклошичу је боље био познат географски простор Балкана, него географски простор азијског континента, па су оријентализми у руском језику можда још увијек недовољно испитано језичко поље. Осим Миклошича, оријентализмима у српском језику бавио се и Вук С. Караџић. Вук је у своме рјечнику из 1818. скренуо пажњу на оријентализме. Поред сваке ријечи, а за коју је тада Вук сматрао да је турцизам, додао је и звјездицу. На примјер: *бошча** (Караџић 1818: 45). Овако изгледа један обиљежени турцизам у Вуковом рјечнику. За проучавање оријентализама у српском језику овај рјечник је од великог значаја. Захваљујући њему дошло је до појављивања нових студија о оријентализмима. Тако је и проф. др Асим Пецо доста писао о турцизмима у Вуковим рјечницима и назвао је турцизме ријечима које су се „понашиле” (Пецо 1987: 241).

Рјечник Ј. Н. Шипове *Словарь тюркизмов в русском языке* описује и тумачи оријентализме у руском језику, али је видљиво да се Ј. Н. Шипова служила у великој мјери Миклошичевим рјечником као и другим рјеч-

ницима руских аутора, на првом мјесту рјечником Владимира Даља. Неки руски лингвисти оспоравају поријекло неких турцизама у њеном рјечнику, међутим, овај рјечник је једини такве врсте сакупљен на руском говорном подручју. Рјечник Ј. Н. Шипове *Словарь тюркизмов в русском языке* нуди опсежан списак турцизама у руском језику. Дајемо примјер једног описаног оријентализма у овом рјечнику:

„бахча, бакча, ж., обл. (астрах., оренб., дон.) поле, расположенное в степи, засеянное арбузами, дынями; баштан < перс. bagca садик (Ушаков, 1, 97). Сл. Акад., 1789 бахча; Сл. Акад., 1847 бакша и бахча; Даль, 1, 56; СРНГ, 2, 158 бахча и бакча; тур. bahca. Сл. Акад., 1950 бахча и бакча, перс. bagca садик. Согласно Дмитриеву, бахча заимств. из тат. языка. «Русская форма (в спец. знач.) заимствована, скорее всего, из крым.-тат. бахча, что согласуется и с экономикой Крыма» (Дмитриев, 1958, 20). См. также Шанский, 1 Б, 60, 61; Фасмер, 1, 111 бакча; Огиенко, 1915, 34; Корш, 1903, 8, 4, 40. Радлов бахча (кар.) = бакча огород (4, 1464); бакча (уйг., тат. из перс.) огород; гел бакчасы (тат.) цветочный сад, бакчы (крым.) = бакча; бакца (тар., ком.) = = бакча (4, 1445); багча (чаг., туркм., хив., крым.) = = бакча сад, садик (4, 1461); багча (тур.) - багча сад (4, 1461); багчы (тур. от баг+чы) садовник, виноградарь (4, 1461); баг (тур., крым., ком., чаг., тар. из перс.) сад, виноградник (4, 1446). Каз. бакша 1. фруктовый сад; 2. огород.” (Шипова 1976: 83)

Толковый словарь живого великорусского языка Владимира Даља садржи велики број лексема, па су међу тим лексемама нашли мјесто и оријентализми у руском језику. Већина примјера према рјечнику Шипове, а који припадају турцизмима, налази се и у рјечнику Даља. Даљ је за руски језик исто што је и Вук за српски језик, па се зато и његов рјечник налази на овом списку. Такође, велики број приповиједака које је Даљ записао садржи у себи мноштво оријентализама. О оријентализмима у савременом руском језику писали су: М. Орешкина у свом раду *Лингвокультурологическое освоение тюркских заимствований в русском языке*, Е. А. Кожевникова у раду *Тюркизми в современном русском языке* и др.

Резултати истраживања. Најважнији сегмент истраживања представља анкета која је спроведена међу 203 испитаника за српско говорно подручје и 196 испитаника за руско говорно подручје. На основу анкете, дошло се до важних закључака када је ријеч о оријентализмима, те ће детаљнија разрада ове анкете бити представљена у наставку. Упитник за српски језик је имао двадесет питања, док је упитник за руски језик настао нешто касније и имао је шеснаест питања, с тим да мањи број питања није утицао на садржајност самог упитника. Упитник за руско говорно подручје посједује исти квалитет питања као и тест за српско говорно подручје. У наставку дајемо преглед питања по упитницима:

Упитник за српско говорно подручје:	Упитник за руско говорно подручје:
1. Одакле сте? 2. Колико имате година? 3. Како се зове град у коме живите? 4. Која Вам је прва асоцијација када чујете ријеч турцизам? 5. Наведите најмање пет турцизама из ваше говорне средине? 6. Да ли је ријеч “кашика” турцизам? 7. Глагол “бегенисати” има значење? (гледати, свиђати се/допасти се, оговарати) 8. Како бисте описали значење ријечи “белај”? 9. Издвојите турцизме који се налазе у првој строфи Шантићеве пјесме “Емина”: Синоћ, кад се вратих из топла хамама, Прођох покрај баште старога имама; Кад тамо, у башти, у хладу јасмина, С ибриком у руци стајаше Емина. 10. Шта је “бостан”? (више тачних одговора) Понуђени одговори: назив јела на југу Србије, диња или лубеница, човјек који је без обуће, врт. 11. Како бисте описали значење ријечи “ћеиф”? 12. Означите ријечи које су турцизми (више тачних одговора). Списак ријечи: Карабурма, нар, чарапе, јабука, лавабо, памук, пазар, кафа, крава, пешкир, астал. 13. Шта су “ђозлуци”? 14. Шта је “сарансак”? 15. Који од наведених назива за биљке припадају турцизмима (више тачних одговора)? Списак ријечи: нарцис, зумбул, ђул, шебој, љубичица, бадем, кајсија, сусам, спанаћ. 16. У реченици Меше Селимовића издвојите турцизме: “Он четворо храни, осим себе, у овом поганом вакту, и доста му је и предоста…” 17. Опишите какво значење има ријеч “сеир”? 18. Ријечи “дугме” и “пуца” су синоними. Која је од њих турцизам? 19. Наведите најмање три турцизма која означавају одјевне предмете? 20. Колико турцизама садржи савремени српски језик по Вашем мишљењу?	1. Откуда Вы? 2. Сколько Вам лет? 3. В каком городе Вы родились? 4. Какой Ваш родной язык? 5. Какая у Вас первая ассоциация, когда Вы слышите слово «тюркизм»? 6. Напишите хотя бы три тюркизма, которые Вы используете? 7. Слово «чердак» тюркизм? 8. Как Вы думаете, какие слова из приведенного ниже списка тюркизмы? (несколько правильных ответов) Список слов: деньги, сироп, башлык, плафон, богатырь, ювачи, пахлава, монета, полотенце. 9. Назовите три тюркизма, обозначающих предметы одежды? 10. Как Вы думаете, какие из приведённых слов, обозначающих растения, относятся к тюркизмам? (несколько правильных ответов) Список слов: баклажан, кизил, фисташка, груша, кабачок, арбуз, инжир, апельсин, лимон, жасмин. 11. Как Вы думаете, какое значение у глагола «казакать»? 12. В строках Пушкина выделите слова-тюркизмы: «Черногорцы? что такое? — Бонапарте вопросил. — Правда ль: это племя злое, Не боится наших сил? Так раскаятся ж нахалы: Объявить их старшинам, Чтобы ружья и кинжалы Все несли к моим ногам». 13. В данном предложении Ф. М. Достоевского выделите слова-тюркизмы: «Общество ведь слишком обеспечено ссылками, тюрьмами, судебными следователями, каторга, - чего же беспокоиться?» 14. Какое значение у прилагательного «карамзый»? (странный, красный, смуглый, не знаю) 15. Слова кальян и наргиле синонимы, какое из них тюркизм? 16. Назовите три тюркизма, обозначающих названия блюд?

Анкета је показатељ заступљености оријентализама у савременом српском и савременом руском језику. Српско говорно подручје је дефинисано као подручје на којем се користи српски језик у говорној социокултурној заједници, па су учесници анкете на самом почетку имали могућност да заокруже једну од држава српског говорног подручја: Србију, Босну и Херцеговину или Црну Гору, а поред тога, као могућност избора, било је и празно поље, гдје су могли да унесу назив државе уколико њихова држава није на списку понуђених држава, пошто држава није нешто што би ограничило српско говорно подручје у садашње вријеме. Прецизни подаци о географском простору као мјесту живота испитаника дати су у табели:

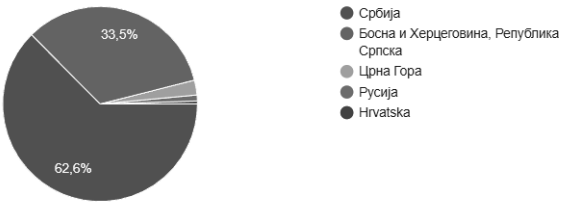

Прилог 1. Мјесто живота испитаника[3]

Како табела показује, 62,6% испитаника је из Србије, 33,5% испитаника је из Босне и Херцеговине, а 3,9% су испитаници из Црне Горе, Хрватске и Русије. Испитаник из Хрватске је одговорио на латиници, а пошто су у легенди приказани директни одговори испитаника, одговор је на латиници.

Међу градовима у којима живе испитаници српског говорног подручја нашли су се: Београд, Сарајево, Бања Лука, Невесиње, Требиње, Зворник, Крагујевац, Сремска Митровица, Зајечар, Панчево, Подгорица, Нови Пазар, Ваљево, Никшић итд. За руско говорно подручје и оријентализме у руском савременом језику, питања смо дефинисали на мало другачији начин, јер руско говорно подручје и треба разматрати на другачији начин због његове величине. Према томе, питања су се свела на то: *У ком граду сте се родили?*, али и *Који је ваш матерњи језик?* На основу тога, постојало је и питање *Где ви сада живите?* како би се што прецизније могле установити језичке везе и заступљеност самих оријентализама. Највећи број испитаника је, на питање о матерњем језику, одговорио да је њихов матерњи језик руски, укупно 145 испитаника, што значи да имамо 51 испитаника чији ма-

3 Фонт у легендама је оригинални фонт упитника. У легендама су задржани оригинални одговори учесника упитника без измјена. Овдје је један учесник одговорио латиницом, па је назив Хрватске на латиници.

терњи језик није руски, те се међу матерњим језицима осталих испитаника налазе и неки туркијски и др. језици. Матерњи језици остатка испитаника су: башкирски, азербејџански, грузијски, туркменски, таџички, киргиски, маријски, казашки, узбечки, грчки, бугарски, бјелоруски, јерменски, мађарски, украјински и српски.

Прилог 2. Неки од матерњих језика испитаника руског социокултурног простора

Највећи број испитаника за руско говорно подручје је из Русије, прецизније из Москве, док је највећи број испитаника за српско говорно подручје из Србије, прецизније из Београда. Захваљујући тачној информацији о географском подручју може се детаљније утврдити који се од оријентализама срећу на ком говорном подручју. Неки становници Москве веома мало користе оријентализме, али становништво јужних дијелова Русије користи више оријентализама. Исти је случај и са српским говорним подручјем. Становништво Босне и Херцеговине користи знатно већи број оријентализама од становништва Србије, док становништво јужних дијелова Србије, такође као и становништво Босне и Херцеговине, користи већи број оријентализама од становништва сјевернијих дијелова Србије.

Осим питања о поријеклу, родном граду и матерњем језику, испитаници су имали још једно опште питање о старосној доби. За оба говорна подручја, и српско и руско, највећи број испитаника је старосне доби између 25 и 45 година. Графикон са лијеве стране представља старосну доб испитаника руског говорног подручја, а графикон са десне стране старосну доб испитаника српског говорног подручја. Старосна доб је важан сегмент у изучавању оријентализама, пошто се долази до закључка да старије становништво ипак више користи оријентализме у свакодневном говору од млађег становништва. До ових података дошло се захваљујући резултатима упитника који показују да је старије становништво од 45 до 70 година наводило знатно више турцизама које употребљава у свакодневном говору од млађег становништва.

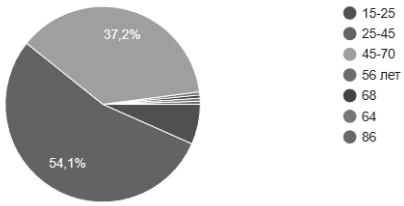

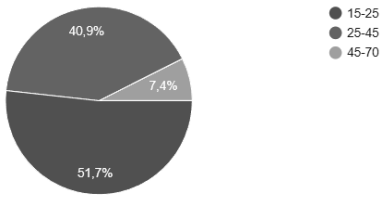

Прилози 3 и 4. Старосна доб испитаника

Када говоримо о српском говорном подручју, а напоменули смо да је највећи број испитаника из Београда, запањујући је податак, да се мали број људи уопште сјетио да су неки од познатијих назива у Београду (Топчидер, Миријево, Калемегдан, Теразије и др) оријентализми. Иако је највећи број испитаника из Београда, нико од испитаника из главног града није наводио ове оријентализме као одговор на питање о „првој асоцијацији о оријентализмима" или „ријечи које се употребљавају у свакодневном говору". Занимљиво је да су неки испитаници на питање о првој асоцијацији када чују ријеч оријентализам дали одговор *моја бака*. Дакле, бака је нешто што их асоцира на оријентализме, бака која користи оријентализме у свакодневном говору, што је опет један од показатеља да старије становништво више користи оријентализме од млађег становништва. Поред оваквих одговора, често се јављају одговори у вези са храном, па су неким испитаницима прва асоцијација на оријентализме *баклава*, *бурек*, *домаћинство*, *пуњене паприке*, *кафа* и сл. Свијест о поријеклу ових јела се сачувала. Познато је да је велики дио ових јела и позајмљен из кухиње турских народа, па су *баклава*, *бурек* и *кафа* репрезентативни примјери директно позајмљених оријентализама. Неки испитаници су у овом питању дали и детаљну дефиницију турцизама, док су други писали да их оријентализми асоцирају на Османску империју, Турску и сл.

Када говоримо о руском говорном подручју, на питање о првој асоцијацији када чујете ријеч оријентализам, одговори су били: туркијски народи, турски језик, позајмљенице, неки народ, татарски језик, Османска империја, филологија, Ататурк, руско-турски рат од 1877. до 1878, Татари, Турци итд. Испитаници којима је казашки језик матерњи као асоцијацију на оријентализме навели су: грана мог матерњег језика или ријечи мог матерњег језика и сл. Овдје се долази до закључка да људи чији је матерњи језик један од туркијских језика и користе више оријентализме у свакодневном говору од људи чији је матерњи језик руски језик. Сличне одговоре су дали и испитаници чији је матерњи језик азербејџански. Захваљујући распрострањености руске културе и руског језика, већина бивших држава Совјетског Савеза и даље зна и говори руски језик.

Као неке од оријентализама које испитаници српског говорног подручја користе у свакодневном говору, а према резултатима анкете, издвајамо сље-

деће: *џезва*, *јок*, *јорган*, *јастук*, *кашика*, *патлџан*, *бакшиш*, *сарма*, *шећер*, *кафа*, *инат*, *аман*, *муштерија*, *чарапа*, *тулумбе*, *комшија*, *вајда*, *машала*, *мерак*, *севап*, *кајмак*, *муштулук*, *басамак*, *чаршија*, *бостан*, *белај*, *пилав*, *ћевап*. За руско говорно подручје издвајамо сљедеће оријентализме: *сарай*, *шашлык*, *арбуз*, *деньги*, *карман*, *башмак*, *беляш*, *тюрбан*, *халва*, *балаган*, *базар*, *кебаб*, *штаны*, *изюм*, *айда*, *стакан*, *урюк*, *диван*, *бахча*, *чердак*, *богатырь*, *джезва*, *лапша*, *чебурек*, *тюрбан*, *чай*, *хурма*, *чайхана*, *баклажан*, *сундук*, *майдан*, *халат*, *тюрьма*. Поред ових питања, која су у вези са свакодневном употребом оријентализама, испитаници су добили и неколико кратких питања у вези са неким оријентализмима, гдје се директно тражи потврдан или одричан одговор. Такво питање је за српско говорно подручје ријеч *кашика*, а за руско говорно подручје ријеч *чердак*.

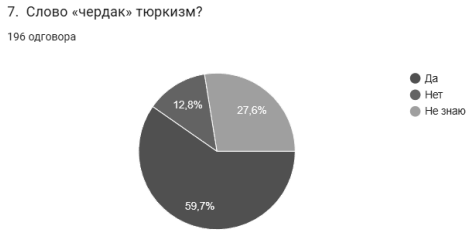

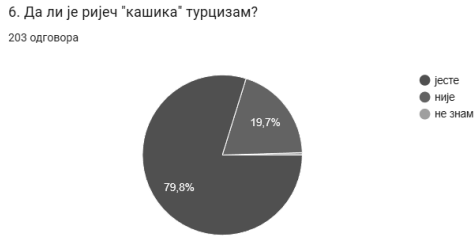

Прилози 5 и 6. Детаљан приказ двају питања у вези са лексемом кашика у српском језику и лексемом чердак у руском језику

Испитаници српског говорног подручја су о лексеми *кашика* одговорили потврдно, њих 79,8%, док је 19,7% испитаника одговорило одрично. Исто тако, у вези са лексемом *чердак*, 59,7% испитаника руског говорног подручја је одговорило потврдно, 27,6% одрично, док 12,8% не зна.

О значењу глагола *бегенисати* имамо сљедеће одговоре испитаника:

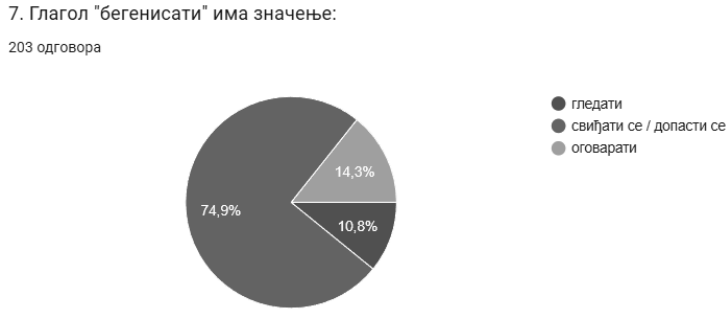

Прилог 7. Детаљан приказ одговора испитаника у вези са лексемом бегенисати у српском језику

Резултати показују да се ова лексема и данас користи у свакодневном говору, а њено примарно значење и јесте *свиђати се* или *допасти се*, иако старије становништво чешће користи дату лексему од млађег. Шантићеви стихови *Емине* показују да је познавање оријентализама ипак половично, те је већина испитаника на дато питање о проналаску оријентализама у овој строфи (оријентализми су обиљежени): „Синоћ, кад се вратих из топла *хамама*, / Прођох покрај *баште* старога *имама*; / Кад тамо, у *башти*, у хладу *јасмина*, / С *ибриком* у руци стајаше *Емина*" (Шантић 2023: 14) дала овакав одговор: оријентализми су лексеме: *имам*, *хамам* и *ибрик*. Мањи број испитаника је издвојио и лексеме *башта и Емина*, док је лексема *јасмин* остала незапажена.

Донекле слична ситуација је и са стиховима Пушкина у којима је било потребно пронаћи лексеме – оријентализме. „Черногорцы? что такое? —/ Бонапарте вопросил. —/ Правда ль: это племя злое, / Не боится наших сил? // Так раскаятся ж нахалы: / Объявить их старшинам, / Чтобы ружья и *кинжалы* / Все несли к моим ногам." (Пушкин 1950: 3049). Лексема *кинжалы* је једини оријентализам у овим строфама, док је већина испитаника као оријентализам одредила и лексеме: *нахалы* и *ружья* .

Није изостала ни проза, па смо као материјал истраживања узели реченице Достојевског и Селимовића. Реченице су биле дате у склопу питања, а у реченицама је требало одредити лексеме оријентализме. То су ове реченице : „Четворо он храни, осим себе, у овом поганом *вакту*, и доста му је и предоста..." (Селимовић 2015: 97) и „Общество ведь слишком обеспечено ссылками, тюрьмами, судебными следователями, *каторгами*,– чего же беспокоиться?" (Достојевский 2012: 291). Лексеме *вакат* у српском језику и *каторга* у руском језику су оријентализми, док у вези са лексемом *тюрьма* постоје различити извори, од тога да је турског поријекла до тога да је њемачког поријекла, а да је послије посредством пољског дошла у руски језик.

Нека питања су била формулисана на такав начин да се одреде и заокруже лексеме из списка које су по свом поријеклу оријентализми. У табели испод су представљени прецизни подаци који су настали као резултат овог истраживања. Наводимо прво за руски језик:

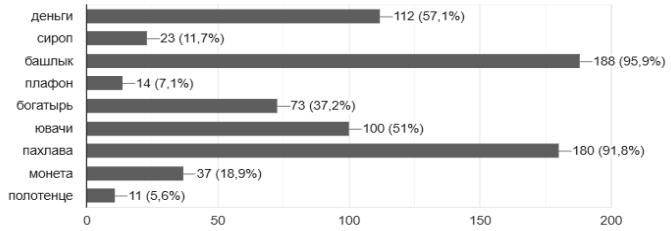

Прилог 8. Одговор испитаника у вези са лексемама оријенталног поријекла у руском језику

Подаци из табеле показују да је већина испитаника правилно препознала оријентализме, са малим изузетком у вези с неким лексемама. Лексеме: *деньги*, *башлык*, *богатырь*, *ювачи*, *пахлава* су оријентализми, док остале лексеме не припадају тој скупини. У продужетку се налази и табела за српски језик. Већина испитаника је правилно препознала све лексеме. У овој табели, оријентализми су сљедеће лексеме: *Карабурма*, *нар*, *чарапе*, *памук*, *пазар*, *кафа* и *пешкир*. Лексема *нар* је оријентализам иако ју је као такав препознало само 23,6% испитаника. Читав преглед резултата истраживања је у табели:

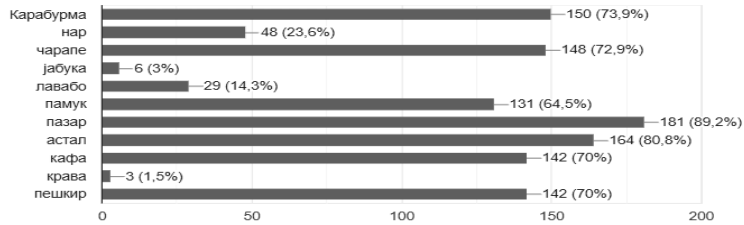

Прилог 9. Одговор испитаника у вези са лексемама оријенталног поријекла у српском језику

Руски и српски језик су позајмили из туркијских језика и велики број лексема које означавају називе биљака. Тако да је једно питање било дефинисано на тај начин да се пронађу називи биљака који имају оријентално поријекло. Ове податке дајемо у сљедећим табелама. У првој табели испод су представљени одговори за српски језик:

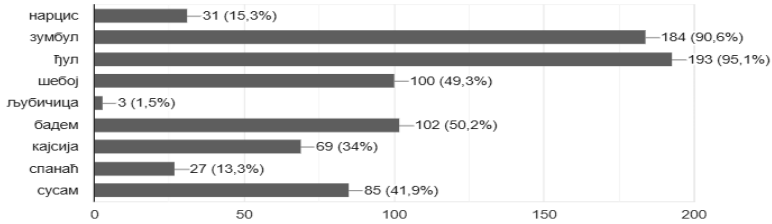

Прилог 10. Одговор испитаника у вези са флоралном лексиком оријенталног поријекла у српском језику

Лексеме *зумбул* и *ђул* су препознате међу испитаницима као оријентализми, док лексеме *шебој*, *бадем*, *кајсија*, *сусам*, иако су оријентализми, нису препознате у толикој мјери као прве двије лексеме. Долази се до закључка да

се свијест о поријеклу неких лексема у нашем језику сасвим изгубила. Када говоримо о руском језику, ситуација је доста слична. Лексеме *баклажан*, *кизил*, *фисташка*, *кабачок*, *арбуз*, *инжир* и *жасмин* су оријентализми. Резултати показују да је препознатљивост била велика за лексеме *баклажан*, *кизил*, *арбуз*, *инжир*, на нешто мањем нивоу и за лексему *жасмин*, док су лексеме *фисташка* и *кабачок* са мањим процентом препознатљивости о поријеклу. Преглед резултата за руски језик дајемо у сљедећој табели:

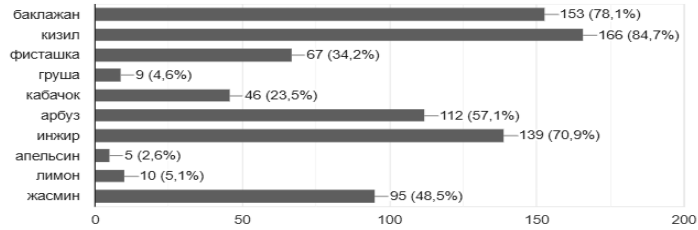

Прилог 11. Одговор испитаника у вези са флоралном лексиком оријенталног поријекла у руском језику

У вези са поријеклом лексема *казакать* и *карамзый* у руском језику имамо подијељена мишљења. Лексему *казакать*, према резултатима истраживања, користи мали број испитаника у свакодневном говору и тај мали број који користи дату лексему је са територије Вороњежа, што значи да је ова лексема припада покрајинској лексици. Лексему *карамзый* као оријентализам препознало је 77% испитаника.

Слична је ситуација и са лексемама *сеир* и *сарансак у* српском језику. Ово је маркирана лексика која је оквалификована као покрајинска лексика. Покрајинска лексема *сеир* према Речнику МС има значење: „разгледање, посматрање; оно што је вредно посматрања, што се посматра с уживањем" (Речник МС: 721). Дате лексеме употребљавају се унутар источнохерцеговачког дијалекта. Према раслојености српског језика припадају маркираној лексици, тј. покрајинизмима. Више о раслојености лексике српског језика в. С. Ристић: *Раслојеност лексике српског језика и лексичка норма*. Становништво Београда и још неких сјевернијих дијелова Србије не препознаје дате лексеме као оријентализме и не користи их у свом свакодневном говору, што је очекивано, док дате лексеме као оријентализме препознаје становништво Херцеговине (становништво градова: Гацко, Билећа, Требиње и Невесиње), јужних дијелова Босне и неких јужних дијелова Србије и користи дате лексеме у свакодневном говору.

У вези са неким лексемама које су синоними у једном језику, долази до неопредијељености код испитаника, па потпуну равноправност и припад-

ност оријентализмима, према одговорима наших испитаника, имају лексеме *наргиле* и *кальян* у руском језику. Резултати показују да 45,9% посто испитаника сматра да су обје лексеме оријентализми, што и јесте тачно, док остатак изузима по једну лексему и сврстава је у оријентализме, што је дјелимично тачно. На пољу српског језика резултати су мало бољи. Било је потребно одредити да ли су лексеме *дугме* и *пуца* оријентализми. Лексема *дугме* је оријентализам и 131 испитаник је правилно урадио дато питање, док је остатак одредио обје лексеме као оријентализме или само лексему *пуца*.

Веома важне сфере, а када су у питању оријентализми, јесу називи за храну и за одјевне предмете. Оријентална кухиња је једна од најбогатијих кухиња на свијету, па није ни чудо што су и други народи позајмљивали јела ове кухиње. Карактеристична је због употребе млијека и меса, па је већина јела базирана на ова два састојка. Но, било како било, турска кухиња је, како пише проф. др Ксенија Ајкут у својој књизи *Турски фолклор*, по мишљењу турских истраживача, једна од најразноврснијих у свијету заједно са француском и кинеском кухињом (Ајкут 2017: 144) те својим богатством јела привлачи пажњу људи широм свијета. О богатству турске кухиње свједочи и запис из 16. вијека Енглеза Ентона Џенксона, који је тада боравио на простору Азербејџана и био позван на ручак код тамошњег хана Абдула. Када је дошло вријеме да ручају, сјео је са ханом да једу. На столу је било 140 јела, а потом су та јела носили и доносили нова. Нових јела је било око 150, те је укупан број јела која су била припремљена за ручак, износио 290. (Гумбатов, 7. 4. 2024)

Значајне податке нуде и *Путописи* Евлије Челебије, у којима путописац, поред општих података о географском положају мјеста и значајним људима који потичу из тог мјеста даје доста података о кухињи и навикама тамошњег становништва. Евлија, путујући Балканом, описује градове, људе, начин живота људи, храну, воће. Дајемо један сликовит запис о мостарском вћу: „Због пријатне климе ту има тако сочног и финог сваковрсног воћа, да они своје смокве, грожђе и као човјечје главе крупне нарове носе на поклон осталим градовима.” Ту је и још један запис о храни: „На гласу им је бијели хљеб, а у протоколу (сицил) шеријатског сада уписано је да пастрма износи по двадесет и тридесет ока.” (Челебија 1957: 248)

У овом дијелу смо направили малу разлику између руског и српског језика, па је питање о кулинарској лексици оријенталног поријекла изостало за српски језик, док је заступљено у упитнику за руски језик. Статус оријентализама у кулинарској лексици српског језика приказан је у доктоској дисертацији Д. Радоњић. Лексика је подијељена у лексичко-семантичке групе према именовању појмова, нпр. лексеме које именују јела од меса, лексеме које именују јела од поврћа, брашна, јаја и сл. и друге групе. Према томе и

оријентална лексика је разврстана по овим групама. Дат је преглед лексике активног и пасивног лексичког фонда (Радоњић 2017: 22–152). Лексика страног поријекла са кулинарским значењем чини 34% од укупног броја кулинарске лексике у српском језику. И у тој групи позамјљеница најмногобројнији су оријентализми, 34% (Радоњић 2017: 198–199). Најчешће су то јела од меса и од тијеста као што су лексеме *сарма*, *бурек* и *ћеван*. Ова лексика спада у активни лексички фонд. Ту су и лексеме *долма*, *јапрак*, *каља* и др. које припадају маркираној покрајинској лексици.

Према резултатима упитника, најпознатији називи за јела оријенталне кухиње на руском говорном подручју су: *бишбармак*, *чак-чак*, *катык*, *баурсак*, *кумыс*, *айран*, *плов*, *долма*, *учпочмак*, *кастыбый*, *самса*, *халва*, *лапша*, *шашлык*, *чебурек*, *беляш*, *пахлава*, *щербет*, *шаурма* и др. Одатле произилази да су и дате лексеме директно позајмљене у руски језик и представљају оријентализме. Испитаници српског говорног подручја су оријенталну кулинарску лексику наводили у питању које је било дефинисано као такво да испитаници пишу лексеме које употребљавају у свакодневном говору. Међу тим лексема се срећу: *кафа*, *ћевапи*, *сарма*, *бурек*, *долма* и др. Лексема *долма* је територијално одређена и спада у локализме. Према М. Ђинђић у *Корпусу* има само три појављивања (Ђинђић 2023: 52).

Као још један показатељ велике заступљености оријентализама у српском и руском језику јесу и називи за одјевне предмете. На примјер, поријекло лексеме *ђозлуци* су сви испитаници српског говорног подручја знали, те су сви препознали да су *ђозлуци* архаизам и да представљају наочаре.

Истраживање показује да су оријентализми за називе одјевних предмета и данас заступљени, па издвајамо неке од одговора наших испитаника: *чарапе*, *димије*, *фес*, *шалваре*, *шамија*, *папуче*, *чакшире*, *јелек*, *чизме*. Неке лексеме се сусрећу у нашем језику веома често, то су лексеме *чизме*, *папуче* и *чарапе*, док су друге лексеме као што је лексема *димије* заступљене и данас код муслиманског становништва, па се и саме лексеме могу срести у свакодневном говору у Сарајеву и другим дијеловима Босне и Херцеговине, тј. свуда гдје живи исламско становништво. Лексема *јелек* је данас неизоставан дио традиционалне народне ношње, док се лексеме *чакшире* и *шалваре* срећу у говорима села. Лексема *шалваре* је дио муслиманске народне ношње. Руско говорно подручје се незнатно разликује. Наиме, имамо мање примјера које су испитаници наводили, па издвајамо неке од њих: *сарафан*, *чалма*, *башмак*, *кафтан*, *тюрбан*, *чулан*, *халат*, *калпак*, *чапан*, *тюбетейка*, *шаровары*, *балахон* и др. Резултати показују да се ове лексеме и данас користе на руском говорном подручју.

Закључак. Резултати показују да је највећи број испитаника за руско говорно подручје из Москве, док је највећи број испитаника за српско говорно подручје из Београда. Неки становници Москве знатно мање користе оријентализме, док становништво јужних дијелова Русије користи више оријента-

лизама (лексему *казакать* и њено значење препознају неки становници Вороњежа, док остали испитаници ову лексему не препознају). Становништво Босне и Херцеговине користи знатно већи број оријентализама од становништва Србије, што се може објаснити присуством муслиманског становништва. Многе од тих лексема су покрајинизми: *долма*, *каља*, *јапрак* и др.

Постоји значајна разноврсност у употреби оријентализама у свакодневном говору различитих говорних подручја. Млађе становништво користи оријентализме, али често незнајући да су дате ријечи оријентализми. У питању су ријечи активног лексичког фонда као што су *кутија*, *торба*, *бубрег*, *ракија* и сл. Ово су одомаћени турцизми и дошло је до тога да свијест о пријеклу датих ријечи полако нестаје. Изненађујући је податак да се мали број људи уопште сјетио да су неки од познатијих назива у Београду (Топчидер, Миријево, Калемегдан, Теразије и др) оријентализми. Иако је највећи број испитаника из Београда, нико од испитаника из главног града није наводио ове оријентализме као одговор на питање о „првој асоцијацији о оријентализмима" или „ријечи које се употребљавају у свакодневном говору". Занимљиво је да је асоцијација на оријентализме *бака*. *Бака* је она која користи дате ријечи и зато је и асоцијација. Код говорника руског говорног подручја то су туркијски народи и ратови са туркијским народима.

Оријентализми које најчешће користи становништво српске социокултурне заједнице, како показују резултати упитника, јесу: *џезва*, *јок*, *јорган*, *јастук*, *кашика*, *бакшиш*, *сарма*, *ћуприја*, *шећер*, *кафа*, *инат*, *аман*, *муштерија*, *чарапа*, *тулумбе*, *комшија*, *вајда*, *машала*, *мерак*, *севап*, *кајмак*, *муштулук*, *чаршија*, *бостан*, *белај*, *пилав*, *ћевап*, *ибрик*. Дајемо број појављивања ове лексике из списка у фреквенцијској листи М. Ђинђић: јок (334), јорган (157), јастук (1256), кашика (1108), бакшиш (151), сарма (202), ћуприја (1743), шећер (3754), кафа (5152), инат (630), аман (104), муштерија (1531), чарапа (1464), комшија (4722), вајда (385), мерак (58), севап (26), кајмак (589), муштулук (9), чаршија (1079), бостан (104), белај (49), пилав (32), ћевап (207), ибрик (55) (Ђинђић 2023: 32–56). Долази се до закључка да већи дио дате лексике има високу фреквентност: *кафа*, *шећер*, *јастук*, *јорган*, *кашика*, *муштерија*. Неке лексеме немају високу фреквентност, али имају стабилан положај у лексичком систему, што показују и резултати истраживања и фреквенцијска листа М. Ђинђић: *белај*, *бакшиш*, *бостан*, *ћевап*, *мерак*, *севап*. Лексема *џезва* има свега 59 појављивања. Лексема *џезва* припада периферији лексичкод система, тј. покрајинској лексици. Више о основном лексичком фонду српског језика и лексичкој периферији в. Р. Драгићевић *Српска лексика у прошлости и данас*.

М. Ђинђић наводи да „најфреквентније лексеме јесу најуобичајније, али и међу мање фреквентним има оних које стабилно стоје у лексичком систему као намћор (50), баклава (51), турпија (57), џезва (59), бајат (85), коврџа (86), кајгана (93), буђ (100) и сл." (Ђинђић 2023: 57) Издваја се и не-

пунозначна ријеч, узвик *машала*. Он се не налази на фреквенцијској листи код М. Ђинђић, као ни лексема *тулумба*.

За руско говорно подручје извајамо сљедеће оријентализме: *шашлык*, *арбуз*, *деньги*, *карман*, *халва*, *кебаб*, *штаны*, *изюм*, *базар*, *айда*, *стакан*, *диван*, *чердак*, *богатырь*, *джезва*, *лапша*, *чебурек*, *чай*, *хурма*, *чайхана*, *баклажан*, *сундук*, *халат*.

У вези са лексемама *бегенисати* (српски језик), *чердак* (руски језик) и *кашика* (српски језик), већина испитаника препознаје дате лексеме као оријентализме што показује да се свијест о поријеклу ових лексема сачувала у руском и српском језику.

Лексеме *имам*, *хамам* и *ибрик* се и данас користе у свакодневном говору, иако их старије становништво чешће користи од млађег. Познавање оријентализама у Шантићевим стиховима показује да су најчешће препозната четири оријентализма: *имам*, *башта*, *хамам* и *ибрик*. Лексема *јасмин* има низак степен препознатљивости. Лексему препознаје 50 испитаника старосне доби од 25 до 45 година.

На основу анализе резултата истраживања, примјећује се да је већина испитаника успјешно препознала оријентализме у оба језика, са изузетком неколико лексема. У руском језику, препознати оријентализми укључују лексеме: *деньги*, *башлык*, *богатырь*, *ювачи* и *пахлава*. У случају српског језика, препознати оријентализми укључују лексеме: *Карабурма*, *нар*, *чарапе*, *памук*, *пазар*, *кафа* и *пешкир*.

Анализа података из истраживања показује варијације у препознавању оријентализама међу испитаницима. Лексеме *зумбул* и *ђул* су успешно препознате као оријентализми, док су друге лексеме, као што су *шебој*, *бадем*, *кајсија* и *сусам* имале нижи степен препознатљивости. Ова разлика у степену препознатљивости може бити објашњена различитим факторима, укључујући учесталост употребе лексема у говору, образовни ниво испитаника, као и њихову представу о поријеклу ријечи. Сличне резултате имамо и у контексту руског језика, гдје су лексеме као што су *баклажан*, *кизил*, *арбуз*, *инжир* и *жасмин* имале велики степен препознатљивости, док су друге, као што су *фисташка* и *кабачок*, имале мањи степен препознатљивости.

Постоји варијабилност у препознавању и коришћењу оријентализама у различитим регионима. У случају руског језика, лексеме *казакать* и *карамзый* имају различит степен препознатљивости, што може бити резултат различитог друштвеног и културног контекста, лексеме препознају само становници Вороњежа. Слично томе, у српском језику, испитаници из различитих региона имају различите перцепције оријентализама, као што су *сеир* и *сарансак*, гдје становници Херцеговине и јужних дијелова Босне и Србије показују виши степен препознавања и употребе у односу на становнике Београда и неких сјевернијих дијелова Србије. Сходно томе, испитаници из Србије не наводе ниједан оријентализам за који бисмо могли рећи да се

користи само на територији Србије, што је још један показатељ да становници Херцеговине користе већи број оријентализама од становника Србије. Становници Херцеговине наводе и сљедеће лексеме које имају оријентално пријекло: *бетер* и *белај*. Према Речнику САНУ лексема *бетер* означава „зло и несрећу" (Речник САНУ: 522). У разговору са једним становником Невесиња забиљежили смо дато значење: „Овај истоварио дрва на пут, то су јади и *бетер*!" Лексема *белај* и глагол са истим коријеном *белајисати*, означавају живот у нелагоди, патњи и невољи. Глагол *белајисати*, баш у оваквом облику, означава у Херцеговини да се човјек злопати, да је у невољи и да „животари". Често за човјека који „животари" и који се мучи у животу од старијих људи можемо чути да „белајише". Код Шкаљића овај глагол има значење: „патити се, мучити се, живјети у невољи, у биједи" (Шкаљић 1989: 134). У Речнику САНУ глагол има значење: „бити у невољи, злопатити се" (Речник САНУ: 431). Дате лексеме *бетер*, *белај* и *белајисати* припадају периферији лексичког система.

Истраживање о примјени оријентализама за називе одјевних предмета у српском и руском језику открива њихову значајну присутност у оба говорна подручја. Лексеме које су наведене као примјери, као што су *чарапе*, *папуче* и *чизме* у српском језику, и *чулан*, *кафтан* и *халат* у руском језику, свједоче о широком спектру одјевних предмета који потичу из оријенталне културе. У српском језику, неке лексеме, као што су *чизме* и *папуче* припадају активном лексичком фонду, док су друге, као што је лексема *димије*, примарно заступљене код муслиманског становништва у одређеним регионима, као што су Сарајево и други дијелови Босне и Херцеговине. Ово указује на значај културне разноликости и историјске позадине која обликује језички идентитет оба говорна подручја.

Цитирана литература

Ајкут, Ксенија. Турски фолклор. Лапово: Колор Прес, 2017.

[Ajkut, Ksenija. Turski folklor. Lapovo: Kolor Pres, 2017]

Баскаков, Николай. Тюркизмы в восточнославянских языках. Москва: Издательство «Наука», 1974.

[Baskakov, Nikolaĭ. Ti͡urkizmy v vostochnoslavi͡anskikh i͡azykakh. Moskva: Izdatel′stvo «Nauka», 1974]

Бурики,н А. А. «Тюркский лингвистический фон Восточной Сибири в контексте алтаистики, сравнительно-исторической тюркологии и якутской диалектологии». CYBERLENIKA <https://cyberleninka.ru/article/n/tyurkskiy-lingvisticheskiy-fon-vostochnoy-sibiri-v-kontekste-altaistiki-sravnitelno-istoricheskoy-tyurkologii-i-yakutskoy> 23. 10. 2024.

[Burikin, A. A. «Ti͡urkskiĭ lingvisticheskiĭ fon Vostochnoĭ Sibiri v kontekste altaistiki, sravnitel′no-istoricheskoĭ ti͡urkologii i i͡akutskoĭ dialektologii"CYBERLENIKA».

<https://cyberleninka.ru/article/n/tyurkskiy-lingvisticheskiy-fon-vostochnoy-sibiri-v-kontekste-altaistiki-sravnitelno-istoricheskoy-tyurkologii-i-yakutskoy> 23. 10. 2024]

Гумбатов, Гахраман. «Национальная кухня тюркских народов и других народов Сибири».

<https://www.academia.edu/74872265/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%D1%8F_%D0%BA%D1%83%D1%85%D0%BD%D1%8F_%D1%82%D1%8E%D1%80%D0%BA%D1%81%D0%BA%D0%B8%D1%85_%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2_%D0%B8_%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%B8%D1%85_%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2_%D0%A1%D0%B8%D0%B1%D0%B8%D1%80%D0%B8> 07. 04 2024.

[Gumbatov, Gakhraman. «Na͡tsional′na͡ia kukhni͡a ti͡urkskikh narodov i drugikh narodov Sibiri». <https://www.academia.edu/74872265/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%D1%8F_%D0%BA%D1%83%D1%85%D0%BD%D1%8F_%D1%82%D1%8E%D1%80%D0%BA%D1%81%D0%BA%D0%B8%D1%85_%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2_%D0%B8_%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%B8%D1%85_%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2_%D0%A1%D0%B8%D0%B1%D0%B8%D1%80%D0%B8> 07. 04 2024]

Даль, Владимир Иванович. Толковый словарь русского языка в современном написании. Москва: Издательство АСТ, 2023.

[Dal′, Vladimir Ivanovich. Tolkovyĭ slovar′ russkogo ͡iazyka v sovremennom napisanii. Moskva: Izdatel′stvo AST, 2023]

Драгићевић, Рајна. Српска лексика у прошлости и данас. Нови Сад: Матица српска, 2018.

[Dragićević, Rajna. Srpska leksika u prošlosti i danas. Novi Sad: Matica srpska, 2018]

Duran, Tarik. Toponimi turskog porekla u Srbiji. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, 2017. <https://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/8568/Disertacija.pdf?sequence=6&isAllowed=y> 28. 10. 2024.

Ђинђић, Марија. Турцизми у савременом српском књижевном језику (семантичко-деривациона анализа). Београд: Универзитет у Београду, Филолошки факултет, 2013. <https://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/4074/Disertacija.pdf?sequence=4&isAllowed=y> 29. 10. 2024.

[Đinđić, Marija. Turcizmi u savremenom srpskom književnom jeziku (semantičko-derivaciona analiza). Beograd: Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, 2013. <https://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/4074/Disertacija.pdf?sequence=4&isAllowed=y> 29. 10. 2024]

Ђинђић, Марија. Семантичко-деривациона анализа турцизама у савременом српском језику. Београд: Институт за српски језик, 2023. < https://www.isj.sanu.ac.rs/wp-content/uploads/2024/01/Monografija-37-Marija-Djindjic-PRINT-2.pdf> 20. 10. 2024.

[Đinđić, Marija. Semantičko-derivaciona analiza turcizama u savremenom srpskom jeziku. Beograd: Institut za srpski jezik, 2023. . < https://www.isj.sanu.ac.rs/wp-content/uploads/2024/01/Monografija-37-Marija-Djindjic-PRINT-2.pdf> 20. 10. 2024]

Јојић, Радомир. Турцизми у пивском говору. Београд: Свет књиге, 2015.

[Jojić, Radomir. Turcizmi u pivskom govoru. Beograd: Svet knjige, 2015]

Караџић, Вук. Српски рјечник истолкован њемачким и латинским ријечима. Библиотека Матице српске <http://digital.bms.rs/ebiblioteka/pageFlip/reader/index.php?type=-publications&id=1216&m=2#page/4/mode/2up>07. 04 2024.

[Karadžić, Vuk. Srpski rječnik istolkovan njemačkim i latinskim riječima. Biblioteka Matice srpske <http://digital.bms.rs/ebiblioteka/pageFlip/reader/index.php?type=publications&id=1216&m=2#page/4/mode/2up>07. 04 2024]

Кильдибекова, Т. А., В. П. Гущина. «Семантическая эволюция тюркизмов в лексике русского языка». NYU Facultu Digital Archive <https://archive.nyu.edu/bitstream/2451/43255/1/isawdca_000737.pdf> 23. 10. 2024.

[Kil'dibekova, T. A. i Gushchina V. P. «Semanticheskai͡a ėvoli͡utsii͡a ti͡urkizmov v leksike russkogo i͡azyka». NYU Facultu Digital Archive <https://archive.nyu.edu/bitstream/2451/43255/1/isawdca_000737.pdf> 23. 10. 2024]

Кожевникова, Е. А. «Тюркизми в современном русском языке», Электронный научно-образовательный журнал ВГПУ «Грани познания» < 25_pub.pdf (vspu.ru)> 29. 10. 2024.

[Kozhevnikova, E. A. „Ti͡urkizmi v sovremennom russkom i͡azyke“ Ėlektronnyĭ nauchno-obrazovatel'nyĭ zhurnal VGPU «Grani poznani͡a» < 25_pub.pdf (vspu.ru)> 29. 10. 2024]

Орешкина,М.«Лингвокультурологическоеосвоениетюркскихзаимствованийврусском языке». Социолингвистика < Просмотр «ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОЕ ОСВОЕНИЕ ТЮРКСКИХ ЗАИМСТВОВАНИЙ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ» (sociolinguistics.ru)> 29. 10. 2024.

[Oreshkina M. „Lingvokul'turologicheskoe osvoenie ti͡urkskikh zaimstvovaniĭ v russkom i͡azyke“ Sotsiolingvistika < Prosmotr «LINGVOKUL"TUROLOGIChESKOE OSVOENIE TI͡URKSKIKh ZAIMSTVOVANIĬ V RUSSKOM I͡AZYKE» (sociolinguistics.ru)> 29. 10. 2024]

Поппе, Н. Н. «Чуваши и их соседи». Президентская библиотека имени Б. Н. Ельцина <https://www.prlib.ru/item/462892> 28. 10. 2024.

[Poppe, N. N. «Chuvashi i ikh sosedi». Prezidentskai͡a biblioteka imeni B. N. El'ts͡ina <https://www.prlib.ru/item/462892> 28. 10. 2024]

Поппе, Н. Н. «Чувашский язык и его отношение к монгольскому и тюркским языкам». Monumenta altaica <https://altaica.ru/LIBRARY/POPPE/poppe_chuvash1924_1925.pdf> 28. 10. 2024.

[Poppe, N. N. «Chuvashskiĭ i͡azyk i ego otnoshenie k mongol'skomu i ti͡urksim i͡azykam». Monumenta altaica <https://altaica.ru/LIBRARY/POPPE/poppe_chuvash1924_1925.pdf> 28. 10. 2024]

Пецо, Асим. Турцизми у Вуковим рјечницима. Београд:„ВукКараџић“, 1987.

[Peco, Asim. Turcizmi u Vukovim rječnicima. Beograd: „Vuk Karadžić“, 1987]

Радоњић, Данијела. Кулинарска лексика у савременом српском књижевном језику. Београд: Универзитет у Београду, Филолошки факултет, 2017. <https://nardus.

mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/8617/Disertacija.pdf?sequence=6&isAllowed=y> 20. 10. 2024.

[Radonjić, Danijela. Kulinarska leksika u savremenom srpskom i književnom jeziku. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, 2017. <https://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/8617/Disertacija.pdf?sequence=6&isAllowed=y> 20. 10. 2024]

Ристић, Стана. Раслојеност лексике српског језика и лексичка норма. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2006. <https://dais.sanu.ac.rs/bitstream/handle/123456789/1300/3_Ristic_Raslojenost.pdf?sequence=1&isAllowed=y> 28. 10. 2024.

[Ristić, Stana. Raslojenost leksike srpskog jezika i leksička norma. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 2006. <https://dais.sanu.ac.rs/bitstream/handle/123456789/1300/3_Ristic_Raslojenost.pdf?sequence=1&isAllowed=y> 28. 10. 2024]

РМС: Речник српскохрватског књижевног језика, Нови Сад: Матица српска, Књ. I – V, 1973.

[RMS: Rečnik srpskohrvatskog književnog jezika, Novi Sad: Matica srpska, Knj. I – V, 1973]

РСАНУ: Речник српскохрватског књижевног и народног језика, Београд: САНУ – Институт за српски језик САНУ, 1959–.

[RSANU: Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika, Beograd: SANU – Institut za srpski jezik SANU, 1959–]

Теодосијевић, Мирјана. „Турцизми у топонимима Београда". Анали Филолошког факултета 23/1, 2011: 381–397.

[Teodosijević, Mirjana. „Turcizmi u toponimima Beograda". Anali Filološkog fakulteta 23/1, 2011: 381–397]

Шипова, Елизавета Николаевна. Словарь тюркизмов в русском языке, Наука КазССР, Алма-Ата, 1976. <https://altaica.ru/LIBRARY/turks/%D0%A8%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%A1%D0%B-B%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C%20%D1%82%D1%8E%D1%80%D0%BA%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D0%BE%D0%B2%20-%D0%B2%20%D1%80%D1%83%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%BC%20%D1%8F%D0%B7%D1%8B%D0%BA%D0%B5%201976.pdf> 07. 04. 2024.

[Shipova, Elizaveta Nikolaevna. Slovar′ t͡iurkizmov v russkom i͡azyke, Nauka KazSSR, Alma-Ata, 1976. <https://altaica.ru/LIBRARY/turks/%D0%A8%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%A1%D0%B-B%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C%20%D1%82%D1%8E%D1%80%D0%BA%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D0%BE%D0%B2%20-%D0%B2%20%D1%80%D1%83%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%BC%20%D1%8F%D0%B7%D1%8B%D0%BA%D0%B5%201976.pdf> 07. 04. 2024]

Čelebija, Evlija. Putopis. Sarajevo: Svjetlost, 1957.

MF: Miklosich, Franz. Die turkische Elemente in der sudost und osteuropaischen Sprachen (1884-1890) – Denkschrift der Wiener Akademie der Wissenschaften.

Škaljić, Abdulah. Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku. Sarajevo: Svjetlost, 1989.

Извори

Достоевский, Федор. Преступление и наказание. Санкт-Петербург: АЗБУКА, 2012.

[Dostoevskiĭ, Fedor. Prestuplenie i nakazanie. Sankt-Peterburg: AZBUKA, 2012]

Пушкин, Александр Сергеевич. Полное собрание сочинений в десяти томах, Том III. Москва, Лењинград: Издательство Академия наук СССР, 1950.

[Pushkin, Aleksandr Sergeevich. Polnoe sobranie sochineniĭ v desi͡ati tomakh, Tom III. Moskva, Leningrad: Izdatel′stvo Akademii͡a nauk SSSR, 1950]

Selimović, Meša. Derviš i smrt. WordPress <https://majinisrednjoskolci.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/01/mesa-selimovic-dervis-i-smrt.pdf> 23. 05. 2024.

Šantić, Aleksa. Izabrane pesme. Beograd: Kontrast, 2023. <https://kontrastizdavastvo.rs/__public/upload/2023/12/07/knjiga-odlomak-izabrane-pesme-alekse-santica-669-kontrast-izdavastvo-odlomak-28088.pdf>23 05. 2024.

Теодора Вукосав

АНАЛИЗ ОРИЕНТАЛИЗМОВ В СОВРЕМЕННЫХ РУССКОМ И СЕРБСКОМ ЯЗЫКАХ: ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ПОДХОД

Резюме

В статье рассматриваются ориентализмы в современном русском и сербском языках, их использование в определенных социальных группах, а также связь ориентализмов с определенной географической областью (географической областью как местом жизни участников, принявших участие в исследовании). Обращается внимание на использование ориентализмов в русскоязычных и сербоязычных ареалах, а также на то, какие из ориентализмов чаще всего встречаются и где. Например, одни и те же ориентализмы не встречаются в повседневной речи в Белграде и Герцеговине. Кроме того, ориентализмы, используемые в Москве и в других частях России, не одинаковы.

Целью исследования было изучение чаще всего используемых ориентализмов в современном русском и сербском языках, поэтому автор полагается на результаты проведенного им опроса.

Ключевые слова: ориентализмы в русском и сербском современном языке, русскоязычный ареал, сербоязычный ареал.